

דרוש לשבת שובה

שובה ישראל וכל הענין. יש לדקדק על לשון ער, וכן בתורה ושבת עד וגו'. ברבה ויקרא פ"ג יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו, האיך אדם מתודה בערב יוה"כ, אומר כל רע שעשיתי בדרך רע הייתי עומד וכו'. וישוב אל ה', ר' יצחק אומר כאדם שמנסר שני נסרים ומלחים זה לזה, ור' יוסי אומר כאדם שמנסר שני כרעי המטה כו'.¹ מהו ענין הוידיוי בזה"ל, פשיטא מה שעשה רע לא בדרך טובה הי'.

אבל הענין עפ"י מה שפירשתי שני מקראות בפ' מסעי, ולא תחניפו את הארץ וגו' ולא תטמאו את הארץ וגו' כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל, ואינו מובן הטעם, ובספרי אמרו אפילו כשישראל טמאים שכינה ביניהם, ומה זו ענין לכאן. וכן קשה הא דאיתא בשבת פ"ג וביומא פרק בתרא דשפיכות דמים מטמא את הארץ וגורם גלות השכינה, ולא נזכר גלות ישראל, ובמס' אבות תנן שגורם גלות. אבל הענין דיש שפיכות דמים במכוין לעשות איסור חמור מחמת כעס וכדומה, ויש שפיכות דמים בהיתר, כסבור שפלוגי הוא מהמורידין ולא מעלין, וזהו השפיכות דמים שהי' בבית שני, ואמרו ביומא פ"א שחרב בשביל שנאת חנם, והלא ידוע רוב שפיכות דמים שהי' אבל מי גרם השפיכות דמים הוא השנאת חנם לדון את חבירו למוסר או לצדוקי. וא"כ אינו ענין שפיכות דמים, אבל כ"ז גורם טומאת הארץ וגלות השכינה, ובאשר אין השכינה שורה אלא בתוך בני ישראל ע"כ גורם גלות ישראל כדי שיהא במגורם בקרבם בתו"ל. נמצא שאין שפיכות דמים כזו גורם גלות אלא ממילא. והן המה שני הפסוקים, ולא תחניפו וגו' היינו שפיכות דמים שהי' בבית ראשון שחייבים עליהם מיתה, ולא תטמאו את הארץ כו' היינו בבית שני, וניחא הטעם, שלא תהיו אתם יושבים בה, אפילו שלא יהיו הורגים אלא בשוגג ובהיתר, אבל כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל, ובע"כ אתם גולים, ומזה למדנו כהספרי ממילא.

ופירשתי בזה פרשת האזינו שמדבר בשני חורבנות בסוף השירה ומסיים ענין גלות ראשון בפסוק כי קרוב יום אידם וחש עתידות למו, ואח"כ מתחיל כי ידין ה' עמו ועל עבדיו יתנחם, היינו שאפילו המה צדיקים בתורה ומע"ט וגמ"ח אבל מכל מקום ידין אותם, כי יראה כי אזלת יד ואפט עצור ועזוב, אין דרך לעצור בישראל שיעמדו על דרך ישרה, וע"כ כל איש הישר בעיניו יעשה, וכל דרך איש ישר בעיניו, וגורם רעה רבה. ואמר אי אלהימו זה טיטוס כדאיתא בגיטין פ' הניזקין.

וכראש הפרשה אומר, יערוף כמטר לקחי, זהו תורה שבעל פה כמבואר ברבה פ'

(1) במד"ר שם ובילק"ש רמז תפ"א: וישוב אל ה' וירחמהו, ר' יצחק אומר כאדם שהוא מלחים שני נסרים ומדביקן זה לזה. ר' יוסי בר חנינא אומר כאדם שהוא מלחים שתי כרעי המטה ומדביקן זה לזה.

יתרו, ומשו"ה המשיל למטר, שאינה מתקיימת אלא בהיות כשור לעול בעורף נטוי כמו שהולך נגד המטר. תזל כטל אמרתי, זהו תורה שבכתב כמבואר באיכה רבתי עה"פ ואת אמרת קדוש ישראל נאצו זהו תורה שבכתב. וסיים, כשעירים עלי דשא, הוא עשב שמתחיל לצמוח ואין מטר הגס מזיקו אלא שכופהו, כרביבים עלי עשב, הוא הגס הראוי למאכל בהמה, וכשעירים הוא משל על יערוף כמטר לקחי וכרביבים משל על תזל וגו'. וסיים הקדמה, שחת לו וגו' נגד בית ראשון שחרב עיקרו משום ע"ז ג"ע וש"ד, וזהו ההשחתה ומום בה, שהיו מורדים ממש. ועל אלה אמר מתחילה יערוף כמטר לקחי, שחסר להם למוד תורה שבע"פ, עד שבא יאשי' והגדיל תורה כמבואר במק"א. והיינו שצעק ירמיה ואותי עזבו ותורתי לא שמרו, ופירשו ברבה איכה הלואי אותו עזבו ותורתי שמרו שהמאור כה הי' מחזירן למוטב. והיינו אם פגע בך מנוול זה משכהו לכהמ"ד. אבל כ"ז אינו מועיל אלא למורד בו ית' לא כן בית שני שחרב בשביל עון בלא זדון אלא שנסבכו במדות רעות, ואמר עליהם דור עקש ופתלתול, היינו מתעקם הרבה, פעם מתנהג בחסידות פעם הורג את הנפש בהיתר ועושה בזה רעה רבה. הלה' תגמלו זאת קאי על בית ראשון כמובן, אבל על בית שני אמר עם נבל ולא חכם, הרבה למדו ולא ידעו דרך הישר עפ"י חסרון מדות שהוא תלוי באגדה ודקדוקי המקראות. וע"ז הקדים תזל כטל אמרתי, שילמדו מוסר הטוב שנכלל הכל בדקדוקי המקרא, וכמאמרם ז"ל במס' ד"א מי שלא למד אגדה לא טעם טעם יראת חטא.

ואמר עוד הלא הוא אביך קנך, וכענין מאמר מלאכי אם אב אני איה כבודי וגו', וקאי על בית ראשון שמרדו בהקב"ה. ועל בית שני אומר הוא עשך ויכוונך, הלא תקן אותך להלוך במישרים, וכענין דאיתא בחולין פ' אלו טריפות כונניות עשה באדם והמהפכו הוא מת, כן בהנהגה, אם אינו הולך בדרך סלולה. ואח"כ מתחיל דברי המוסר והעונות בשני הבתים, מתחילה פי' ע"ז ואח"כ כי ידין ה' עמו וכמש"כ.

והושע הנביא למד דרך תשובה לשני דרכי עונות אלו, ואמר על ע"ז שובה ישראל עד ה' אלקיך, שהעובד ע"ז אין לו להתודות שוב על שארי עבירות, שהרי אפילו אם הי' עושה כדין הלא כל המודה בע"ז כאלו כופר בכל התורה כולה, ואין לו לשוב אלא מע"ז. אח"כ בבית שני שהי' עונות פרטי אמר קחו עמכם דברים, אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב, להזכיר שהרי מכ"מ איזה זכות יש להם שהרי נתכוונו ביראת ה' אלא שלא כיוונו לאמת. ונשלמה פרים שפתינו, כאילו הקריבו קרבנות אחרי שהם מודים בקרבנות ומסרו נפשם על המקדש. ואח"כ הוא אומר אשור לא יושענו כו' קאי על בית ראשון. ומחלק שלשה מיני חסרון אמונה אשר כ"ז הוא שמץ ע"ז כאשר פירשתי במק"א. ואח"כ מתחיל ארפא משובתם אוהבם נדבה עד סוף הפ' קאי על בית שני, ומבואר ג"כ במק"א בהקדמה לשה"ש.

וישעי' הנביא אמר יעזוב רשע דרכו, היינו במי שמכוין לטובה אלא שלא כיון לישר דרכו, ויתודה דכל מה שהייתי עושה בדרך רע הייתי עומד, ולא כמו שחשבתי

שהכל לש"ש אלא מוטעה הייתי משגאת חנם וכדומה מדות הנשחתות. וישוב אל ה' וירחמהו, מפרש במד"ר שני הדברים, אל ה' ואל אלקינו, היינו שישוּבו לשורש הנשמה חלק אלוה ממעל, וזהו כשני נסרים שאין רוח ביניהם ומתדבקים יחד מבלי להנתקם. וגם גורמים פרנסה והנהגת העולם, וזהו ואל אלקינו, והיינו כשני כרעי המיטה שמשלימים שניהם ענין אחד. משא"כ העובד ע"ז אפילו שב כראוי אינו יכול להקריב, כדתנן שלהי מנחות, וא"כ אינו מפרנס את העולם, ולא שב אל ה' אלא עד ה'. והיינו שאמר משה והושע עד ה', משום דקיימו בע"ז.

והנה ביומא פ"א פליגי שני התלמודים לר' יהודה דקסבר אשה אחרת מתקינין לו, אם בנשואין דוקא, שאינו נקרא בית באופן אחר, והירושלמי שם ס"ל דסגי בקדושין. ולכאורה למש"כ בהעמק שאלה² דתלמוד דילן פליג על עולא שאמר דארוסה אוכלת בתרומה משום שנקראת קנין אלא ס"ל כהספרי דאוכלת משום כל טהור בביתך, א"כ נקראת בית. וצ"ל דהכא לר' יהודה קאי ותניא בתורת כהנים והובא ריש פ' אלמנה לכה"ג דאשה אוכלת בתרומה משום קנין וכעולא, וע"כ לא מיקרי בית, וא"כ קשה הירושלמי. אבל אזלי לשיטתייהו דתלמוד דילן ס"ל בסנהדרין נ"ג דרבי יהודה ס"ל כר"ע שאין קידושין תופסין בחייבי לאווין, וע"כ הא דתני בת"כ בכהן שנשא אשה שאוכלת בתרומה משום קנין באשה כשרה מיירי, וס"ל כעולא ולא מקרי בית, אבל הירושלמי יבמות³ ס"ל דלר"י באנוסת אביו קידושין תופסין דאתי פצוע דכא והפסיק הענין ואין ממזר אלא מחייבי כריתות, וה"ה קידושין תופסין בחייבי לאווין, וא"כ גם ר"י ס"ל כהספרי דארוסה מיקרי בית ולא צריכא להא דקנין אלא משום אשתו פסולה דודאי לא מיקרי בית.

נמצינו למדים דאשה זונה לכ"ע לא מיקרי ביתו. והה"ג ישראל כשזונים בע"ז לא מיקרי ביתו כו' היינו שיכולים לפרנס העולם ומש"ה כתיב עד ה' ולא אל ה'.

(2) שאילתא נ"א אות ח' וק"ח אות א'.

(3) ירושלמי יבמות פ"א ה"א. ועיין בהעמק שאלה שאילתא צ"ה אות ד'.